аспектами, вирішує все більш складні педагогічні питання. При цьому уточнюються і конкретизуються, знаходять реальне методичне втілення окремі, раніше висунуті положення комунікативної системи, використовуються нові методи, приводяться у відповідність з сучасними науковими поняттями і категоріями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Борщевська Л. В. Сучасні тенденції діагностики та реабілітації дітей з порушенням слуху дошкільного вік // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: вип.11/ Л. В. Борщевська [за ред. В. В. Засенка]. – К. : Наук. світ, 2009. – С. 24-28.*
2. *Волкова К. А. Методика обучения глухих детей произношению: Учеб. пособ. для студ. / К. А. Волкова – М. : Гуман. изд. Центр ВЛАДОС,2008. – 224 с.*
3. *Кузьмичева Е. П. Развитие устной речи у глухих школьников / Е. П. Кузьмичева Метод. пособие: в 2 ч. –М. : Изд-во НЦ ЭНАС,2003. – 136 с.*
4. *Королева И. В. Диагностика и коррекция нарушений слуховой функции у детей раннего возраста / И. В. Королева – СПб. : КАРО, 2005. – 288 с.*
5. *Літвінова В. Особливості навчання словесного мовлення школярів з порушеннями слух. / Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. : вип.6 / В. Літвінова [за ред.. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К. : 2005. – С. 351-353.*
6. *Луцько К. Вплив високих технологій на розвиток сучасної сурдопедагогіки // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. : вип.6 / К. Луцько [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К. : 2005. – С. 61-67.*

УДК 376.1-065.264-053.4:[688.721.2:615.851]

Ю. О. Мальцева
студентка спеціальності «Корекційна освіта. Логопедія»
К. О. Зелінська
викладач
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЛЯЛЬКОТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлені можливості використання ляльковотерапії під час корекційно-логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку, що мають вади мовленнєвого розвитку.

В статье освещены возможности использования куклотерапии в коррекционно-логопедической работе с детьми дошкольного возраста, имеющих недостатки речевого развития.

The possibility of «doll-therapy» using during correction-logopedics work with preschool children who have speech development defects are highlighted in the article.

Ключові слова: *мовленнєвий розвиток, діти дошкільного віку, мовленнєві порушення, дрібна моторика, ляльковотерапія.*

Ключевые слова: *речевое развитие, дети дошкольного возраста, речевые нарушения, мелкая моторика, куклотерапия.*

Keywords: *speech development, preschool children, speech defects, fine motor skills, doll-therapy.*

Актуальність. Проблема мовленнєвих порушень та їх корекції у дітей дошкільного віку є досить актуальною на сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки.

Фахівцями-логопедами доведено, що ефективність розвитку мовленнєвих зон відбувається під впливом кінестетичних імпульсів від рук, а точніше, від пальців. На думку багатьох із них, стан мовленнєвих умінь та навичок у дітей безпосередньо пов'язаний зі станом розвитку дрібної моторики пальців рук. Це твердження і сьогодні не викликає сумніву.

Дослідження М. Кольцової показали, що рівень мовленнєвого розвитку дитини знаходиться у прямій залежності від розвитку дрібної моторики. Кожен палець руки має своє представництво у корі великих півкуль головного мозку. Розвиток рухів пальців передує появі артикуляції складів. Таким чином мовлення перебуває в прямій залежності від розвитку дрібної моторики руки [5, с. 79].

Виходячи з цього, пальчикова гімнастика набуває особливого, корекційного спрямування. Як правило, у дітей разом із недостатністю артикуляційної моторики спостерігаються порушення всіх компонентів моторики рук: тонусу, сили, точності рухів.

На нашу думку, розвивати мовлення дитини доцільно засобами ляльковотерапії, так як використання цієї діяльності

сприятиме й мовленнєвому й моторному розвиткові дитини. Саме це і зумовило вибір теми нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням розладів мовлення займалися такі вчені як Э. Бейн, М. Бурлакова, Т. Візель, Б. Гріншпун, С. Коган, А. Лурія, С. Ляпідевський, О. Правдіна, Ф. Рау, М. Хватцев, С. Шкловський, Л. Цвєткова та багато інших. Особливу увагу у своїх працях автори приділяють корекції мовленнєвих вад дітей дошкільного віку.

Проблемами використання лялькотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку займалися Я. Морено, І. Медведєва, Т. Шилова, А. Татарінцева, І. Виготська, Е. Пеллінгер, Л. Успенська та ін. Автори доводять доцільність використання зазначеного арттерапевтичного засобу у роботі з дітьми дошкільного віку, так, як саме у цьому віці гра є провідною діяльністю.

Ґрунтуючись на дослідженнях вітчизняних і зарубіжних фахівців галузі корекційної педагогіки була сформульована мета дослідження.

Мета статті. Розкрити можливості використання лялькотерапії як засобу корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушення мовлення значною мірою (залежно від характеру розладів) негативно впливають на весь психічний розвиток людини та відбиваються на його діяльності, поведінці. Порушення мовлення можуть виникати при органічних і функціональних захворюваннях нервової системи. При органічних захворюваннях вони можуть бути обумовлені ураженням певних відділів головного мозку, що забезпечують мовленнєву функцію [6, с. 14].

На сьогодні проблема корекції вад мовлення у дітей дошкільного віку є досить актуальною. Це зумовлено збільшенням кількості дітей, які потребують логопедичної допомоги. У останні роки вчені-дефектологи все частіше використовують у своїй роботі засоби арттерапії. Одним із дієвих засобів є лялькотерапія.

Лялькотерапія – це розділ арттерапії, що використовує в якості основного прийому психокорекційного впливу ляльку як проміжний об'єкт взаємодії дитини і дорослого [1, с. 175].

Ефективна корекційно-логопедична робота з дітьми, які мають мовленнєві вади, вимагає інтеграції знань із різних галузей наук, педагогічних технологій та психотерапевтичних методик, потребує нових форм і методів. У цьому сенсі лялькотерапія дозволяє вирішувати задачі корекційного навчання, виховання та розвитку дітей, а також розширити межі їхнього спілкування, коло інтересів і знань, допомогти ліквідувати хворобливі переживання, зміцнити психічне здоров'я, поліпшити соціальну адаптацію, розвинути самосвідомість, вирішити конфлікти в умовах колективної творчої діяльності. Основним об'єктом, що забезпечує дитині можливість самовираження, накопичення досвіду та його корекції в процесі самостійної гри тривалий час, є ляльки, які роблять можливим безпосереднє вираження почуттів.

Лялькотерапія як метод заснований на процесах ідентифікації дитини з улюбленим героєм казки, з улюбленою іграшкою. В якості основного прийому корекційного впливу використовується лялька як проміжний об'єкт взаємодії дитини і дорослого. Дитина, пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки і відносини, активно сприймає досвід та проектує його в специфічну ігрову ситуацію. Основним об'єктом такої соціальної проекції досить довгий час є ляльки.

Метою лялькотерапії є допомога у ліквідації хворобливих переживань, зміцнення психічного здоров'я, поліпшення соціальної адаптації, розвиток самосвідомості, вирішення конфліктів в умовах колективної творчої діяльності.

Функції лялькотерапії [1, с.179]:

- комунікативна – встановлення емоційного контакту, об'єднання дітей у колектив;
- релаксаційна – зняття емоційної напруги;
- виховна – психокорекція, прояв особистості в ігрових моделях життєвих ситуацій;
- розвиваюча – розвиток психічних процесів (пам'яті, уваги, сприйняття), моторики;
- навчальна – збагачення інформацією про навколишній світ.

Завдання лялькотерапії в корекційно-логопедичній роботі – не лише вдосконалення дрібної моторики рук і координації рухів, а й вирішення

корекційних завдань із подолання мовленнєвих порушень у дітей. Лялькотерапія дозволяє об'єднати інтереси дитини і корекційні завдання логопеда. За допомогою ляльки дитина краще засвоює і навчальний матеріал, і різні способи вираження емоцій, почуттів, станів, рухів, які у звичайному житті з певних причин дитина не може або не дозволяє собі проявляти; навчається способам адекватного вираження різних емоцій, почуттів, станів тощо [1, с. 178].

Корекційна робота передбачає вплив логопеда на дитину за допомогою ляльки та безпосередню взаємодію дитини з лялькою. Під час корекційної роботи використовуються рукотворні пальчикові ляльки та ляльки-рукавички. Вони викликають у малят інтерес і, разом з тим, сприяють розвиткові не лише дрібної моторики, а й уваги, пам'яті, зв'язного мовлення, логічного мислення.

Малюк може привітатися з лялькою за руку, потиснути долоньки, зробити самомасаж дрібних м'язів пальців рук, подивитися, у що вона одягнена, розповісти, що найбільше сподобалося.

Спираючись на принципи взаємопов'язаного формування фонетико-фонематичного і лексико-граматичного компонентів мовлення, диференційованого підходу в корекційній роботі до дітей різного віку та різних структури й ступеню мовленнєвого порушення, а також принцип зв'язку мовлення з іншими сторонами психічного розвитку, лялькотерапія допомагає розвивати всі структурні компоненти мовлення і комплексно вирішувати завдання корекційного навчання, виховання та розвитку [1, с. 169].

Дітям показують лялькові вистави, перегляд та обговорення яких сприяє формуванню вольових якостей та умінню аналізувати власні вчинки та вчинки оточуючих.

У заняття з лялькотерапії включають міні-вистави, сценки-етюди, імпровізацію та роботу з ляльками-маріонетками, які допомагають дітям, наприклад, засвоїти правила етикету або правильну поведінку з метою застосування їх у реальному житті.

Завданнями логопедичної роботи з дошкільниками є [1, с. 186]:

1) збільшення мовленнєвої активності та паралельне здійснення психофізичного розвитку дошкільників;
2) розвиток сенсорних і моторних функцій;
3) розвиток мелодико-інтонаційних та просодичних компонентів мовлення;
4) формування навички звуко-складового аналізу;
5) розвиток фонематичних процесів: фонематичного сприймання, простих форм фонематичного аналізу, фонематичних уявлень;
6) розвиток діалогічного та монологічного мовлення: драматизація діалог, бесіда, опис, складання невеликих оповідань і казок, слухання та переказ прозових творів;
7) автоматизація правильної звуковимови та диференціація звуків, які дитина змішує;
8) розвиток лексико-граматичної будови мовлення: встановлення граматичних відношень між членами речення; актуалізація накопиченого словника; розвиток словотвору.

За допомогою пальчикової ляльки можна активізувати уяву та захопити дитину. У такий спосіб дитина починає порівнювати себе з персонажами гри, а це дозволяє розвивати почуття та мовленнєві здібності. За допомогою лялькотерапії дошкільники можуть виражати свій душевний стан, свої переживання, почуття та фантазії.

Також за допомогою ляльки логопед має можливість більше взаємодіяти з дитиною (дітьми), особливо якщо серед дітей є замкнуті, сором'язливі, з труднощами у спілкуванні. За допомогою лялькотерапії логопед може здійснити корекційну роботу з подолання страхів у дитини, агресивності, небажання спілкуватися та негативного відношення до оточуючих [4, с.83].

Можливі індивідуальна та групова форми лялькотерапії.

Процес лялькотерапії проходить в два етапи [1, с. 195]:

1) виготовлення ляльок;
2) використання ляльок для відпрацювання значущих емоційних станів.

Процес виготовлення ляльок також є корекційним. Захопившись процесом виготовлення ляльок, діти стають більш спокійними, урівноваженими. Під час роботи в них розвивається довільність психічних процесів, з'являються навички

концентрації уваги, посидючості, розвивається уява.

У лялькотерапії використовуються такі варіанти ляльок, як ляльки-маріонетки, пальчикові ляльки (ляльки, що надягаються на пальці), тіньові ляльки, ляльки на мотузках, пласкі ляльки, ляльки-рукавички, ляльки-костюми.

Ляльки-маріонетки. Принцип виготовлення простих маріонеток запропонований Вальдорфською школою. Така лялька складається з голови і плаття зі вшитими рукавами, вона дуже проста в управлінні: одна нитка слугує для керування головою, інша – руками. Лялька може мати одне обличчя чи змінні (що дозволяє дитині фантазувати – у якому ж настрої знаходиться герой ляльки) [2, с. 131].

Робота з лялькою-маріонеткою дозволяє розвивати дрібну моторику рук і загальну координацію рухів; проявляти через ляльку ті емоції, почуття, стани, які дитина з певних причин не може собі дозволити проявляти. «Оживляючи» ляльку, дитина вперше у житті відчуває дорослу відповідальність за дії ляльки, за її «життя»; може усвідомлювати причинно-наслідкові зв'язки між своїми діями та змінами рухів ляльки; вчитись знаходити адекватні тілесні прояви різним емоціям, почуттям, станам; розвивати довільність уваги і здатність в її концентрації.

Пальчикові ляльки. Найбільш простим варіантом пальчикових ляльок є м'ячики від настільного тенісу чи пусті шкаралупи з-під яєць, на яких намальовані різні вирази обличчя, різні герої. Пальчикові ляльки можуть також виготовлятись із щільного картону у вигляді невеликих циліндрів, розмір яких підбирається за розміром пальців дитини [2, с.125].

Тіньові ляльки. Тіньові ляльки використовуються для роботи тіньового театру і виготовлюються із чорного або темного картону чи паперу. Такі ляльки використовуються переважно для роботи з дитячими страхами. Граючи з такою лялькою в тіньовому театрі, дитина отримує досвід розв'язання своєї проблеми.

Реалізуючи страх у вигляді ляльки, дитина бере під контроль ситуацію, і позбавляється своєї емоційної напруженості. Дитина може робити зі своєю «лялькою-страхом» усе, що захоче, навіть до повного знищення. У цьому й полягає корекційний зміст тіньового театру та тіньових ляльок [2, с.126].

Ляльки на мотузках. Ляльки на мотузках багатофункціональні. Вони ефективні під час відпрацювання в дітей проблем ідентифікації, спілкування, підвищеної тривожності. Така лялька може бути розміром з дитину. Виготовити її дуже просто: з мотузки збирається контур ляльки, за петельку голова ляльки прикріплюється до сорочки дитини, а пальці дитини одягаються у петлі, які прикріплені на долонях ляльки. Таким чином дитина імітує рухи ляльки разом із власними рухами [2, с. 127].

Пласкі ляльки. Пласкі ляльки являють собою модель ляльки, яка вирізана зі щільного картону чи тонкої фанери. Як правило, руки кріпляться на шарнірах чи на кнопках і можуть вільно рухатися. Такого виду ляльки використовуються для роботи з дітьми, у яких виникли труднощі у спілкуванні, поведінці, порушення «Я-образу». Така лялька може мати змінний набір виразів обличчя, які відповідають різним емоційним станам.

Ляльки-рукавички. Такі ляльки традиційно використовуються в дитячих лялькових театрах, різних інсценуваннях, відтвореннях казок. Вони одягаються на руку дитини та рухаються за допомогою пальчиків і долоні. Ляльки-рукавички є дуже простими у використанні.

Об'ємні ляльки. Об'ємні ляльки традиційно використовуються в рольових іграх. Це звичайні ляльки, розміром з дитину.

Оживлюючи ляльку, дитина бачить, що кожний її рух негайно переноситься на поведінку ляльки. Таким чином, вона отримує оперативний зворотний зв'язок як реакцію на свої дії. Це допомагає їй самостійно коригувати свої рухи та робити поведінку ляльки максимально виразною [2, с. 129].

Усі варіанти ляльок активізують дрібну моторику. Усі ляльки виготовляються з різних за своїми властивостями матеріалів, а саме: шорсткість, м'якість, гладкість, твердість. Дитина відчуває на дотик матеріал та його структуру.

Висновки. Використання лялькотерапії як засобу корекції мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку, сприяє: розвиткові здібностей до образного

мислення, дрібної моторики, мовлення дитини, розширенню меж спілкування, активізації уваги та уяви, моделюванню позитивного психо-емоційного стану та впевненості у власних силах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская – М. : «Академия», 2001. – 248 с.*
2. *Кравченко А. І. Застосування засобів арттерапії у роботі з дітьми молодшого шкільного віку, що мають відхилення інтелектуального розвитку: навчальній посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Кравченко, К. О. Зелінська – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 178 с.*
3. *Кравченко А. І. Застосування засобів арттерапії у логопедичній роботі з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку / А. І. Кравченко, В. А. Литвиненко, К. О. Зелінська : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів – Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 184с.*
4. *Кольцова М. М. Ребенок учится говорить. / М. М. Кольцова – М. : «Сов. Россия», 1973. – 122 с.*
5. *Кузнецова Л. Изготовление детьми игрушек для купольных театров / Л. Кузнецова // Дошкольное воспитание . – 1990. – 295 с.*
6. *Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене. За ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 672 с.*

УДК 159.9:37.015.3

В. А. Прилєпа
студентка спеціальності «Корекційна освіта. Логопедія»,
М. Ю. Ємяшева
викладач
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ДО НАВЧАННЯ

У статті здійснено теоретичний аналіз досліджень зарубіжних та вітчизняних психологів з проблеми психологічної готовності дітей з порушеннями мовлення до навчання. Розглянуті складові компоненти психологічної готовності дітей з порушеннями мовлення.

В статье проводится теоретический анализ исследований зарубежных и отечественных психологов проблемы психологической готовности к учебе детей с нарушением речи. Рассмотрены составляющие компоненты психологической готовности.

In the article the theoretical analysis of the research of foreign and native psychologists was carried out. The problem of the psychological readiness of the children with the speech disturbance was touched upon before studying. The components of the psychological readiness of the children with the speech disturbance were examined.

***Ключові слова**: порушення мовлення, психологічна готовність, пізнавальна діяльність, навчання.*

***Ключевые слова:** нарушение речи, психологическая готовность, познавательная деятельность, обучение.*

***Key words:** speech disturbance, psychological readiness, cognitive activity, studying.*

Постановка проблеми. Вступ до школи є однією з найважливіших подій у житті дитини. Тому проблема підготовки дитини з порушеннями мовлення до школи є предметом постійної уваги психологів та логопедів. Від її успішного розвязання залежить адаптація дитини до шкільного життя, оволодіння нею навчальною діяльністю, гармонійний розвиток особистості.

Сучасний особистісно-орієнтований процес навчання та виховання дітей дошкільного віку ґрунтується на інтерактивних технологіях і потребує постійної взаємодії з нею, тому формуванню мовлення надається провідне значення у змісті мовленнєвої підготовки дітей до школи.

Законом України «Про освіту» визначено [9], що основною метою освіти є всебічний гармонійний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу. Важливу роль на шляху досягнення цієї мети відведено початковій школі.

Тому особливої уваги заслуговує питання психологічної готовності до навчання в школі, яке набуває особливої вагомості, якщо мова йде про дітей зі зниженими навчальними можливостями, труднощами спілкування внаслідок певних вад розвитку, в першу чергу – мовлення.

Аналіз останніх досліджень. Проблема психологічної готовності дітей до школи останнім часом стала дуже попу-